

RICHERUS

S. REMIGII EXTRA MUROS REMENSES MONACHUS

DE RICHERO ET EJUS CHRONICO NOTITIA

(Apud Pertz, *Monumenta Germaniæ hist. Script.* tom. III.)

Quod raro tantum historiæ commodo fieri solet, ut antiquorum regum casum novique hominum generis ortum vir utrisque necessitudine quadam conjunctus et historiæ scribendæ capax stylo committat, ea ultimis Carolorum et Hugoni, regum hodieque in Gallia florentium principi, claritas Richero nato concessa est. Hic, ut ipso tradente discimus, sancti Remigii extra muros Remenses monachus (1), patrem habuit Modulfum, Ludovici Transmarini regis militem et consiliarium. Pater « consilio commodus, sacundia simul et audacia plurimus, unde et rex admodum ei consuescebat et apud eum sæpissime consultabat, » inter alia quæ patravit, anno 949 Lauduni capiendi ordinem in consilio regis proposuit et ipse dux feliciter executus est (2), atque an 956 Gerbergæ reginæ vindex Montem Castriloci, Hannoniæ caput, noctu expugnavit, et Ragerum, qui reginæ injurias intulerat, uxore et liberis inde ablati, ad satisfaciendum reginæ coegit (3). Tali patre editum et Lothario rege, qui ultimus Carolorum dignitatem regiam inter bella civilia et externa haud infeliciter sustinuit, adultum, Richerum studio regii generis et patriæ amore flagrasse et primam rerum publicarum et artis militaris notitiam domi consecutum esse, haud est quod mireris. Ultimis Odelrici archiepiscopi annis (4), vel quod potius credam Adalberone archiepiscopo monasterium sancti Remigii intravit, ubi sub Rodulfi abbatis disciplina ab egregio magistro Gerberto litteris instructus, artibus liberalibus studium advertit, diversasque philosophiæ partes edoctus et classicis Romanorum scriptoribus, philosophis, poetis, historicis, cosmographis imbutus, ut de monacho sperari poterat, sanctis Patribus etiam et canonibus ecclesiasticis legendis operam dedit (5). Erat tunc Remorum urbs

ut inter Galliæ civitates ab antiquo clara et primatu præsulis insignis, ita Adalberonis regimine nobilitata, eoque non minus exemplis quam doctrinæ animis moribusque juvenum formandis valida. Richerus igitur bonitate et ingenio amicitiam Gerberti sibi comparavit, « viri, ut ejus verbis utar, magni ingenii ac miri eloqui, quo tota Gallia ac si lucerna ardente vibrabunda refulsit. » Qui cum intimis Adalberoni archiepiscopo a consiliis esset, atque itineribus, epistolis et magisterio summis in Gallia, Germania et Italia viris familiaritate jungeretur, optimam juveni rerum sui temporis cognoscendarum et perspiciendarum facultatem dedit. Medias tamen inter turbas, quæ Carolorum casum et novi regni initia comitabantur, Richerus arti medicæ se addixit, quam quo studio sit amplexus, ex plurimis morborum descriptionibus operi insertis (6) colligitur. Anno 991 mense Martio ab amico Heribrando medico, Carnotensi clerico, litteris et legato arcessitus, Carnotum adiit, ubi apud magnæ liberalitatis et scientiæ virum Hippocratis aphorismos et librum de concordia Hippocratis, Galeni et Suriani studio sicut evoluit; cujus itineris molestias libro iv, capite 50, exposuit. Paulo post cum, Arnulfo, Adalberonis successore, deposito, Gerbertus regum Hugonis et Rotberti, discipuli sui, favore archiepiscopatum Remensem suscepisset, Richero historiæ Gallorum conscribendæ auctor factus est. Quod quidem munus « ob summam quam afferre videbatur utilitatem et materiæ ubertatem eo animi nisu suscepit, qua jubentis mira benivolentia se pertrahi » dicit (7), triennioque absolvit. Siquidem annis 995 et 996 litteras ab Gerbertum operi præfixas, librum i et libri ii capita 1-78, quibus historia usque ad annum 948 perducitur, conscripsit, reliqua libri ii capita, librum iii et iv historiam

(1) Prologus operis et lib. iv, 50.

(2) ii, 87-91.

(3) iii, 6-10.

(4) Certe haud ante annum 966; nam Flodoardum non novisse videtur. Cf. Prologum.

(5) i, 3, Hieronymus et Sulpicius memorantur; iii,

46, sqq. auctores classicos a Gerberto adhibitos recenset.

(6) Exempli gratia i, 11, 13, 18, 49, 56, 65; ii, 37, 46, 59, 99, 103; iii, 13, 96, 109; iv, 5, 24, 50 sqq. 94.

(7) Prologus.

annorum 948-995 complexos, annis 996-998 addidisse et tum quoque totum opus retractasse ultimamque rei manum admovisse videtur (8).

Consilium et rationem operis ipse præfatus ita prodit: « Bella a Gallis patrata variosque eorum tumultus ac diversas negotiorum rationes ad memoriam reducere scripto specialiter propositum est. Si qua vero aliorum efferantur, ob incidentes rationes quæ vitari non potuerunt id evenisse putetur. » Initium operis ab eo tempore sumpsit, quo Hinemarus Annalibus suis finem dederat (9). Et cum per centum amplius annos librum deducendum proponeret, Julii Cæsaris exemplo a divisione orbis et descriptione Galliæ populorumque eam incolentium exorsus (10), historiam Odonis et Caroli IV regum usque ad an. 920 (11) ex fontibus, si Flodoardi Historiam Remensem excipias, unde pauca tantum mutuatus est nobis inaccessis proponit; historiam Caroli IV, Rotberti, Rodulfi, Ludovici et initia Lotharii inde ad an. 920 usque ad an. 969 ex Flodoardi Annalibus (12) et fontibus nobis ignotis concinnavit (13), denique regna Lotharii (14), Ludovici V, Hugonis et Rotberti (15) ab an. 869 usque ad an. 995, historico nullo adjutus, adhibitis tamen chartis nonnullis archivi sancti Remigii (16) atque Gerberti (17) historia concilii Remensis et synodi Mosomensis, conscripsit. Quod quo concilio quæve fide fecerit collatis cum historia fontibus ejus qui hodieque exstant, perspicitur. Igitur cum non annales sed historiam Gallorum scribendam sibi proposuisset, Flodoardi libro adhibito, « non verba eadem, sed alia pro aliis longe diverso orationis schemate disposuit (18), satisque lectori fieri arbitratus est, si probabiliter (19) atque dilucide breviterque omnia digessisset. » Certe neminem latebit, nec reprehendi potest, Richerum plurima a Flodoardo prolata omisisse, reliqua sæpe ita disposuisse, ut ordo rerum gestarum multo melius intel-

(8) Hæc inde efficio, quod cum prior operis pars atramento fusco, reliqua inde a capite 79 libri II, nigriori, quo et correctiones et additamenta prioris partis, conscripta sint, eadem atramenti diversitas in notitiis historicis offenditur, quæ ultimæ codicis paginæ a Richelo illatæ, præcipua annorum 995 et 996 facta atramento fusco et vix legendo, quale in prima parte operis occurrit, reliqua annorum 996-998 nigriori, quali reliqua operis et correctiones conscripta sunt, exhibent.

(9) Prologus.

(10) Lib. I, 1-3.

(11) I, 4-19.

(12) I, 19 usque III, 21.

(13) Prologus.

(14) III, 22-109.

(15) Liber IV.

(16) III, 29, 30.

(17) IV, 73.

(18) Prologus.— Exempli gratia, I, 49, Flodoardi locum *Warnarius comes ibi, equo cui sedebat occiso, captus et interemptus est*, Richerus ita exprimit: *Warnarius comes ibi, equo occiso quo vectus ferebatur, decem vulneribus perfossus interierit*. I, 51, *rex inter humeros sauciatus*, ubi Flodoardus *rex ibi vulneratus* scribit.

(19) Vox ambigua ab ipso adhibita.

ligeretur (20), additisque suis omnia ita digessisse, ut plane nova probabilisque narratio evaderet; nec tantum indulgendum sed grantulandum est, quod pro varia qua excelluit doctrinæ copia, res a Flodoardo interdum non nisi verbo attactas amplius exposuit, ita ut vel ea pars operis, quæ ex uno Flodoardo fluxit, commentarii (21) perpetui a viro insigni scripti vices quodammodo expleat; ignosci potest, quod Flodoardum nonnunquam haud bene intellexit (22); at acri censura animadvertendum, quod nonnunquam a Flodoardo recedens, in bellorum descriptione aut permagnos (23) aut multo majores quam Flodoardo teste novimus (24) pugnantium aut occisorum nomeros refert, quod Gallis victoriam immeritam (25) attribuit, imo Flodoardum undecim millia in parte Rotherti, in parte Caroli septem millia centum et duodeviginti casus scripsisse dicit (26), ubi Flodoardi codices et editiones omnes (27) non nisi hæc verba: *Multis ex utraque parte cadentibus* legunt. Quod ut veritati aperte contrarium nec ulla excusatione obvelandum, ita leve tamen vitium videbitur, si alium locum intuearis, quo se in licentiam viro candido, qualem historiarum scriptorem esse decet, plane indignam, partium studio et vanitate abripi passus est. Nam cum operi ad finem perducto secundum manum admoveret, eam libri primi partem, quæ de rebus Caroli cum Belgis et duce eorum Giselberto agit, ita retractare non erubuit, ut Belgicæ loco Germaniam et pro Giselberto Heinricum scriberet, quo scilicet Germaniam Carolo eo tempore subjectam fuisse simularet; quod ab Ekkehardo Uraugiensi, qui nostrum evolverat, receptum, cum reliquis omnibus testimoniis repugnaret, ad nostra usque tempora scrupulum saltem historicis iniecit, nec nisi authentico reperto explicari potuit. Talibus Richerum patriæ ultra quam ferri potest studiosum et vanæ gloriæ, quæ vel in Napoleonis nuntiis (28)

(20) Exempli gratia, II, 27, 43.

(21) Exempli gratia, I, 64, commendationis usus exponitur; I, 60, 61, Consecratio; I, 62, Lauduni captio; II, 45, Remorum obsidio.

(22) Exempli gratia I, 50, ubi reversos e pugna Nortmannos insulam ingressos esse scribit, cum Flodoardus id a Nortmannis Rodomensibus factum narret: ibidem regem Rodulfum insulam expugnasse dicit, quod, rege in pago Bellocensensi morante, Heriberto comiti debetur; II, 82, synodus S. Vincentii Laudunensem et Trevirensis confundit.

(23) Exempli gratia, I, 62, 8000; I, 44, primo 5000 scripsit, tum 6000, deinde 10000.

(24) I, 47, plusquam 800 Flodoardus, 960 Richerus; I, 51, Flodoardus 1100, Richerus 8000; II, 85, occisi, plusquam 560 Richerus, quadringenti Flod. Hist. Rem. quadraginta Flod. Annales.

(26) I, 49, victoria de Nortmannis reportata, castrorum incensio, 3000 Nortmanni occisi Flodoardo repugnant.

(26) I, 4.

(27) An, 923. Alteram Flodoardi editionem vel aliud fortasse ejus opus nobis incognitum hic minime in calculum venire posse, quæ sequuntur demonstrant.

(28) *Bulletins*.

indignationem populorum incurrit, deditum experti, si totum opus caute legendum, nec ullo ejus loco nisi fundamentis ejus bene perspectis utendum esse censemus, nihil ultra justum et verum statuere videbimus. Et vel primis libris prætea ea quæ Flooardi auctoritate nituntur plura nostro propria inesse, quibus fidem præstare fas sit, ultro fateor. Pertinere eo videntur historia Odonis regis, præcipue narratio de victoria apud Montem Panchei (29,) licet nulla ejus in Annualibus Vedastinis, Abbone vel Reginone mentio occurrat, in historia Caroli et Rodulfi notitiæ de rebus Belgicis (30) ex antiquo fonte derivatæ, sed supra adulterationis notatæ, narrationes de Haganone, de captione Caroli (31), de rebus Nortmannorum (32), et pauca alia (33), multa (34) in historia Ludowici IV, cui et Richeri patrem a consiliis fuisse diximus, et cujus extrema ipse fortasse puer vidit. In hac igitur operis parte ita procedendum est, ut, adhibito Flooardo, primum quid ei debeatur aut non nisi pro commentario ejus habendum sit intelligatur, deinde reliquorum in fidem, auctoris vaniloquentiæ ac nimii patriæ studii ratione habita, inquiratur. Qua via licet eorum quoque, quæ ex fontibus nobis incognitis fluxerunt, auctoritas aliquoties infringatur (35), ea tamen ad historiam sæculi decimi intelligendam plurimum conducere reperies. Altera operis pars, libri iii capita 22-110 et librum iv complexa, præcipuam sibi laudem comparabit, quippe qua auctor suum tempus et res, quas ipse expertus fuerat aut a Gerberto, operis scribendi suasore, didicerat, candide, perspicue et accurate conscripsit. Laudi

ad sanctum Basolum et Mosomensi scribendis cum Gerberto in universum congruit, quædam a Gerberto ommissa (41) profert, omnia tamen, ut operis institutum poscebat, bene concepta succincte exposuit. Acta ab utroque inserta paucissimis et nullius momenti vocibus discrepant, ubi cujusnam auctoritas prævaleat haud liquet.

Opus igitur ad lancem appensum auctorem ostendit benevolum, gravem, sagacem, varia eruditionis specie instructum, rerum in causas inquirere solitum, hominum et rerum qui ad historiam sui temporis facerent bene gnarum, quique Romanorum exemplo historiam scribere didicisset. Præ aliis etiam sui ævi scriptoribus peritia artis bellicæ (42) et locorum (43) quibus res gestæ sunt insignis, iis describendis operam dedit. Errores nimio gloriæ patriæ studio et vanitati tribuendi (44). Ordo in universum temporis decursum secutus, nonnunquam studio rerum connectendarum turbatur. Oratio dilucida, brevis, vigore et simplicitate placet.

Richerus, opere usque ad mensem Junium anni 995 perducto, scribendi finem fecit, notatis tamen præcipuis annorum 996, 997 et 998 eventibus, ita ut eum his quoque conscribendis animum advertisse pateat. Quo tempore Gerberto ad sedem Ravennatem et anno sequenti pontificatus Romani ad apicem promotæ, an Richerus opus transmiserit, dubitari potest. Certe autographus tiber non ita comparatus est, ut archiepiscopi summive pontificis manibus traditum facile existimem; descriptum autem fuisse, ignoramus. De Richero quoque amplius nihil constat, præter quod, studio ejus librum legis Saliæ, qui hodie in bibliotheca regia Parisiensi numero 4789 insignitus exstat, bibliothecæ sancti Remigii Remensis illatum, inscriptio vetus tradit (45.)

Historia autographa sæculo xi bibliothecæ monasterii S. Michaelis Babenbergensis ab Heinrico II imp. conditi inter primos ejus fortasse libros illata, cum aliis libris Gerberto et Richero notis in catalogo Ruotgori intra annos 1112-1123 confecto recensetur (46), ubique annis 1098-1101 ab Ekkehardo Uraugiensi (47), et quadringentis annis post a Tri-

(29) i, 4-13.

(30) i, 20, 23, 24, 34, 35-41.

(31) i, 14-16, 21, 22.

(32) i, 28-33.

(33) Exempli gratia, i, 63.

(34) Exempli gratia, ii, 1-5, 16-20, 30-35, 51-59, D 87-90, 93, 94; in principio Lotharii iii, 6-10.

(35) Exempli gratia, ii, 30 sqq. ad cædem Wilhelmi Nortmannorum ducis Ottoni Magno imputandam unius Richeri auctoritas non sufficit.

(36) Rotbertum, Gerberti discipulum, etiam novisse videtur; laudat eum iv, 13.

(37) i, 46.

(38) Exempli gratia ii, 27.

(39) iv, 18.

(40) iv, 39.

(41) Guidonis episcopi orationem iv, 63.

(42) Cf. descriptiones pugnarum et machinarum bellicarum i, 8 sqq. ii, 40, 35, 45; iii, 8, 103-107; iv, 17, 19, 22.

(43) Exempli gratia, iii, 101. Viriduni situs.

(44) Alios etiam re haud bene perpensa commisit; exempli gratia i, 3, Carolum patre obeunte biennem, i, 12, anno 893 quindennem facit; iii, 109, Lotharii annos non accurate computat.

(45) *Liber sancti Remigii studio... n... ris richer...*

(46) Schannat, *Vindem.* i, 52.

(47) Cf. Arch. vii, 470, 471. Ekkehardus, contra morem suum in exscribendis aliis scriptoribus probatum, Richeri textu satis libere utitur, nec tantum alia verba sententiasque, sed bis, in historia scilicet Haganonis et Giselberti, diversam plane narrationem, eo tamen animo iisque verbis quæ Richero quam maxime convenient, profert. Conjici igitur posset, eum alia operis editione usum fuisse; sed nullum alterius codicis vestigium exstat. Nam codicem nostrum jam ante annum quidem 1611 in ecclesia metropolitana Babenbergensi asservatum, sæculis anterioribus, et fortasse post magnam illam monasterii S. Michaelis devastationem quæ a. 1453 contigit, eo translatum esse oportet, quum in catalogo bibliothecæ metropolitane antiquiori ad sæcu-

themio (48) exscripta, tum in bibliothecam capituli A translata, anno 1611 marginibus heu præcisissimè membranæ illigata, et nostro demum sæculo bibliothecæ publicæ Bambergensi illata est. Cujus thesauros cum Boehmero nostro comite mense Augusto anni 1833 perlustrarem, oblatus est nobis inter codices historicos liber magna sui parte lectu difficilior, cujus in fronte manu recenti inter alia legebatur: *Richerii Monachi Senensis ord. S. Benedicti libri IV Historiæ*. (Achery *Spicil.* T. II, III, non convenit.) In primo quoque folio manu sæculi XVI scriptum erat: *Historia Richeri monachi*. Primo intuitu vetustate operis perspecta, mox primis etiam lineis haud sine maximo gaudio scriptorem sæculi decimi hucusque ineditum, et cujus tantum nomen a Trithemio proditum fuisset, agnovi, quem ut describerem a V. Cl. Jaeck, qui magno litterarum commo-
 ditissimæ præest et summo in rem Germanicam favore studiis nostris suffragatur, facillime impetravi. Prodit igitur jam liber, tenebris quibus per octingentos amplius annos legebatur evolutus, atque inter historicorum mediæ ævi præcipuos locum suum ipse sibi vindicaturus. Atque ut de codice unde nobis provenit uberius dicam, ipsa littera, cujus specimina adjicimus, prodente, sæculo decimo exeunte, annis scilicet 996-998, scriptus fuit. Membrana magna ex parte palimpsesta, forma pro diversis quaternionibus diversa, in universum tamen quæ dicitur in 4° longiori sive octavo; quaterniones sex numeris signati, quorum primus constat foliis 1-8, schedula [2^b], quæ *Ant Philonium ad catarrum* in fronte inscribitur, inserta, secundus foliis 9, 12-16, insertis 10 et 11, tertius foliis 17-22, quartus foliis 23-28, 30, 32, insertis 29 et 31, quintus foliis 33, 38-44, insertis 34-37, sextus foliis 45, 46, 48, 52, 54-57, insertis 47, 49-51 et 53. Scriptura in prima operis parte major, inde a folio nono decrescit, in nonnullis paginis, præcipue p. 49 et 50, valde exigua, in aliis injuria temporum tam pallida, ut haud sine difficultate legatur. Est, ut opus ipsum prodit, autographum Richeri, totumque ejus manu non solum finitum sed et recognitum. Quod quidem patet ex multis cum vocabulis tum sententiis, eodem atramento, quo scribi cœperant, deletis atque aliis vocibus et sententiis eadem scribendi serie substitutis. Cujus rei exempla cum textus infra edendus præbeat, hic tantum advertendum erit, auctorem in recognoscendo etiam opere complura majoris momenti immutasse, ita ut vocabula, sententias, imo et paginas eraderet, eisque alia substitueret. Quod præcipue locum habuit in quaternione primo, lum XII vel XIII pertinente, quem Cl. Jaeck in Okenii *Iside* a. 1829 p. 1237 et 1238 divulgavit, nulla Richeri mentio facta sit. Trithemius codicem nostrum et Ekkehardum ante oculos habuit; nec vereor ne quis fabulam de malefica et Ranthei equa, Hagano- nis apud eum historiæ insertam, ex Richero haus- tam fuisse opinetur, cujus a scribendi ratione æque ac animo, superstitionibus minime obnoxio, abhorret. Talia Flodoardo convenire possent. Hugo etiam Flaviniacensis in *Chronico* apud Labbeum I, p. 157,

cujus atramenti pallor ab atramento nigriori aucto- ris opus suum recognoscentis valde distat, fol. 2, 5, 6, 7, 8, ubi etiam vocabulo Gisleberti, comitis Belgici, nomen Heinrici, ducis Saxonie, substituit. In secundo quaternione fol. 9 et 10 multa immuta- vit, folia 10 et 11 eademque plurimum correctæ et nigriori atramento scripta inseruit; in quarto qua- ternione fol. 33 initium secundæ paginæ erasit, fol. 34-37 inseruit, fol. 38 pauca immutavit. In sexto demum quaternione foliis 49-50 et scedula 51 insertis, narrationem de itinere suo Remis Carno- tum et historiam synodi in monasterio S. Basoli habitæ, necnon scedula 53 inserta sex lineas narra- tioni pugnæ inter Conanum et Fulconem commissæ addidit. Vere igitur, si illius unquam auctoris, Ri- cheri autographum nobis relictum esse, apparet.

B Liber in paginæ 55 linea octava desinit; multo majore paginæ parte una cum pagina 56 vacua re- lieta, paginæ 56 alia plane manu litteræ Gerberti inscriptæ sunt; pagina 57 vacat, pagina 57 Richeri iterum manu præcipua continuandæ historiæ ca- pita diverso tempore inscripta præbet.

C Jam superest ut de editionis consilio et ratione paucis moneam. Opere quanta diligentia fieri potuit exscripto, textum, qualis ultimus auctori placuit, exprimendum duxi, adjectis, quantum propter evanidam scripturæ faciem concessum erat, prima lectione, quam veræ sententiæ sistendæ sæpe pluri- mum efficacem superiora docuerunt. Capitum dis- tinctionem ab auctore ipso profectam, sed nonnun- quam prætermisam, ubicunque ex ipsius sententia necessaria videbatur, institui; inscriptiones in mar- gine positas retinui, numeros adjeci. Loca obscura aut unius alteriusve litteræ abscissione lacera conje- ctura probabili ductus explevi. Interpunctionem non- nisi raro, cum sententiarum nexus id fieri apertis- sime posceret, attigi. Qua quidem in re Richeri et Gerberti idem fere modus fuisse videtur, verborum distinctione vocis modulationi adaptata. Ultimo loco quoniam Richerus ex Gerberti historia conciliorum ad S. Basolum, Mosomensis et Cauceleensis pluri- mum illustratur, opuscula ista ope codicum sæculi X excunctis et XI, scilicet.

(1) Lugdunensis inter Vossianos in 4°, n. 54, olim libri Miciacensis monasterii, unde concilium Re- mense una cum litteris Gerberti ad Widerordum epi- scopum Argentinensem et ad Siginum archiepis- copum et Hugonis regis ad Johannem papam Fran- cofurti anno 1600 in 8° prodiit, a Boehmero nostro mecum exscripti, et.

(2) Guelferbytani inter Helmstadienses n. 32 in fol. Caroli captionem et Gerberti disputationem cum Othrico aut a nostro aut ab alio scriptore qui no- strum exscripserat accepit; econtra Hugo Floria- censis nostrum minime novit, et Gesta pontificum Remensium ab eo memorata hatoriam Arnulfi et Gerberti multo diversam ab ea quæ hic legitur exhibuerunt.

(48) In *Chron. Hirsaugiensi* et libro de Origine Francorum ap. Schardium.

clim S. Remigii Remensis (49), unde vitiosa Flacii editio concilii ad S. Basolum fluxit, a D. Waitzio cum editis iterum collati, appendicis loco referenda statui, adjectis ex codice Guelferbytano fol. 469, 470 litteris Gregorii V papæ ad Willegisium archiepiscopum, quibus eum de decretis synodi Papiensis circa Arnulfum certiore facit; quæ documenta historiæ

(49) Malot in Hist. metropolis Remensis II, 45 autographum penes se haberi scribit, mutilum tamen, in quo scilicet capp. 25 40 deessent; unde pauca tantum transcripsit p. 45, 46. — Codex bibliothecæ Barberiæ

A sæculi x illustrandæ aptissima, a summis viris profecta, et codicum optimorum auctoritate aut integritati restituta aut prima vice luci data, ineditos Richeri libros haud incommode comitatum iri, persuasum habeo. (*Litteras Gregorii V et concilium Mossonense, de quibus hic Pertzus. habes infra in Gregorio V et Gerberto. EDITOR PATROLOGIÆ.*)

cæ Barberiæ cujus in Annalibus nostris mentionem feci, chartaceus, ex Chesnii codice minori descriptus est.

RICHERI HISTORIARUM LIBRI QUATUOR

PROLOGUS AUCTORIS

Domino ac beatissimo Patri, Gerberto Remorum archiepiscopo, Richerus monachus.

Gallorum congressibus in volumine regerendis, imperii tui, pater sanctissime Gerberte¹, auctoritas seminarium dedit. Quam, quia summam utilitatem affert et rerum materia sese multiplex² præbet, eo animi nisu complector, qua jubentis mira benivolentia pertrahor. Cujus rei initium a vicino ducendum existimavi³, cum⁴ res multo ante gestas, divæ memoriæ⁵ Hincmarus ante te in pontificatu octavus⁶, suis amalibus copiosissime annexuit. Tantoque superiora lector ea inveniet, quanto a nostri opusculi exordio, per ejus regesta sese attollet. Et hoc inquam, ne Karolorum aliorumque frequens in utroque opere repetitio, operis utriusque ordinem turbet. Ubi enim rerum ordo non advertitur, tanto nitentem error confundit, quanto a serie ordinis errantem seducit. Unde cum hic atque illic sepe Karoli, sepe Ludovici notæ offeruntur, pro

B tempore auctorum prudens lector reges æquivocos pernotabit. Quorum temporibus bella a Gallis sæpe numero patrata, variosque eorum tumultus, ac diversas negotiorum rationes, ad memoriam reducere scripto specialiter propositum est. Si qua vero aliorum efferantur, ob⁷ incidentes rationes quæ vitari non potuerunt, id evenisse putetur. Sed⁸ si ignotæ antiquitatis ignorantia arguar, ex quodam Flodoardi presbyteri Remensis libello, me aliqua sumpsisse non abnuo, at non verba quidem eadem, sed alia pro aliis longe diverso orationis⁹ scemate disposuisse, res ipsa evidentissime demonstrat. Satisque lectori fieri arbitror, si probabiliter atque dilucide breviterque omnia digesserim. In dicendo enim recusans effluere, plurima succince expediam. Ac totius exordium narrationis aggrediar, breviter facta orbis divisione, Galliaque in partes distributa, eo quod ejus populorum mores et actus describere propositum sit.

LIBER PRIMUS

1. *Divisio orbis.* — Orbis itaque plaga, quæ mortalibus sese commodam præbet, a cosmographis (50) trifariam dividi perhibetur, in Asiam videlicet, Africam, et Europam. Quarum prior, a septentrione per orientis regionem usque in austrum, extrinsecus

Oceano disternata, interior a Ripheis montibus usque ad terræ umbilicum, Thanai, Meothide, Mediterraneoque ab Europa distinguitur. Ab umbilico vero usque in austrum, Nilo fluvio ab Africa est seclusa. Africam vero et Europam, exterius quidem ab

VARIÆ LECTIONES.

¹ G. codex. ² x evanuit. ³ ducere volui ab auctore mutatum, ut supra. ⁴ m evanuit. ⁵ d. m. codex. ⁶ prima manu Hincmarus ante te septimus Remorum metropolitanus. ⁷ per 1. ⁸ Sed usque digesserim manu 2. scilicet corrigentis. ⁹ ordinationis corr. orationis.

NOTÆ.

(50) Cf. Orosii l. 1, c. 2.